

[00:01] Σ.Ν. Καλημέρα, βρισκόμαστε στη Βιβλιοθήκη Καλαμπάκας, σήμερα είναι 24 Ιουλίου και έχουμε κοντά μας τον κ. Μπασαρά, ο οποίος θα μας μιλήσει για την τοπική ιστορία και φυσικά τα προσωπικά του βιώματα. Καλημέρα κ. Μπασαρά, πείτε μας πότε γεννηθήκατε;

[00:34] Μ.Α. Κυρίες μου καλημέρα σας, Νικολέττα καλημέρα, είναι μεγάλη η τιμή και η χαρά που είμαι μαζί σας σήμερα. Είστε σε μια πολύ ωραία πόλη, μένω σε ένα μικρό ξενοδοχείο στην παλιά πόλη, ίσως εσείς δεν την ξέρετε καλά στο Σοπωτό σ' ένα μικρό ξενοδοχείο το «Άλσος» όπου νιώθεις σαν να είσαι στο σπίτι σου και ξυπνώντας σήμερα για την συνέντευξη είπα μια δυο φορές στο δρόμο, είδα βέβαια και μια πολύ ωραία άσπρη γάτα όταν βγήκα από το ξενοδοχείο και έβλεπα απέναντι την Κορομηλιά **[Η Κορομηλιά είναι ορεινό παραθεριστικό χωριό του νομού Τρικάλων στον Δήμο Μετεώρων]**, τον Κόζιακα **[Ο Κόζιακας ή Κερκέτιο όρος είναι βουνό του Νομού Τρικάλων, που εκτείνεται από την Καλαμπάκα μέχρι την Πύλη Τρικάλων]** κάτω από το βράχο της Αγίας Τριάδας **[Η Μονή Αγίας Τριάδας είναι ελληνορθόδοξο μοναστήρι στα Μετέωρα, στην κεντρική Ελλάδα. Είναι ένα από τα έξι που συνεχίζουν να είναι ενεργά στα Μετέωρα]**, Θεέ μου τι ωραίος τόπος είναι τούτος εδώ. Γεννήθηκα λίγο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά 5 με 6 μήνες μετά την απελευθέρωση της Καλαμπάκας από τους Γερμανούς τον Μάρτη του 1945, τότε δεν είχαμε ούτε μαιευτήρια και η γέννα ήταν στο παλιό σπίτι του παππού μου σ' ένα δίπατο, στο πάνω δωμάτιο με μαμή την Σαδα και βοηθό την Ζωή Βησσαρίων. Στη συνέχεια 4-5 χρόνια τα πρώτα δεν μιλούσα και φοβόntonταν ότι πιθανόν να είμαι και μουγγός, ξέχασα να σας πω ότι ήμουν το 3^ο παιδί στην οικογένειά μου και η οικογένεια που έμενε σ' αυτό το μεγάλο σπίτι, ένα σπίτι που στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, ήταν πατριαρχική οικογένεια με 17 άτομα όπου έμενε η γιαγιά μου γιατί τον παππού μου τον σκότωσαν στις 2 Απριλίου του 1944, και 3 από τα αγόρια της γιαγιάς μου με τις δικές τους οικογένειες. Αντιλαμβάνεστε ότι μικρός είχα ένα πολύ ωραίο περιβάλλον γιατί είχα 8 με 9 παιδιά και τα κορίτσια ήταν σε ηλικία 15 ετών και θέλαν να παίζουν μαζί μου. Το χωριό ήταν η Περιστέρα, ένα όμορφο χωριό 5-6 χιλιόμετρα νότια της Καλαμπάκας δίπλα στο ποτάμι, τον Πηνειό ο οποίος τότε είχε πολύ νερό και γάργαρο νερό και ήταν ή δεν ήταν 1 ή 2 μήνες ο Ιούλιος και ο Αύγουστος που δεν είχε νερό από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Ιούνιο είχε πάντοτε γάργαρο νερό τόσο καθαρό που πίνουμε μερικές φορές κατ' ευθείαν από το ποτάμι γιατί εκεί κολυμπούσαμε. Εννοείται ότι σε εκείνη την ηλικία εμείς δεν ξέραμε τη λέξη μαγικό και κολυμπούσαμε τσίτσιδα. Αυτή είναι η γέννα μου δεν ξέρω αν θέλετε, που θέλετε και πως να προχωρήσω

[04:49] Σ.Ν. Μας είπατε πολλά ενδιαφέροντα πράγματα μπορούμε να σταθούμε στην εμπειρία σας πως ήταν η συμβίωση μέσα σε μια πατριαρχική οικογένεια, μας είπατε νωρίτερα ότι εσείς σαν παιδί νιώθατε την αγάπη των μεγαλύτερων από εκεί και πέρα η καθημερινότητα, σήμερα σε μας φαντάζει λίγο εξωπραγματικό να ζούμε τόσο πολλοί άνθρωποι μέσα σ' ένα σπίτι

[05:20] Μ.Α. Έχετε δίκιο σίγουρα σήμερα φαντάζει πολύ πιο όμορφη από ότι πραγματικά ήταν γιατί στην πραγματικότητα ήτα ή έπρεπε να είναι δύσκολη. Ο πατέρας μου και η μάνα μου είχαν μια από τις 4 κάμαρες για την οικογένεια, η γιαγιά μου η οποία κρατούσε μια κάμαρα και τις άλλες 3 τις κρατούσαν τα 23 παιδιά, εγώ είχα το μεγάλο πλεονέκτημα επειδή μου έδωσαν και το όνομα του παππού μου που τον σκότωσαν ένα χρόνο πριν την γέννηση μου να ήμουν και το πιο αγαπημένο εγγόνι της γιαγιάς μου της Θεοπούλας, η οποία με πήρε από την διπλανή κάμαρα που ήταν η άλλη οικογένεια και μοιραζόμουν το μεγάλο της κρεβάτι. Έπαιζα κατά κάποιον τρόπο στην ψυχή της και στην καρδιά της και το ρόλο του αγαπημένου της

άντρα και παππού μου, με τον οποίο έκαναν 12 παιδιά από τα οποία επέζησαν 9. Αντιλαμβάνεστε ότι δεν ήταν εύκολη η ζωή δεν υπήρχαν τότε μισθοί, δεν υπήρχε ασφάλεια ούτε υπήρχαν γιατροί όπως τους ξέρουμε σήμερα. Είχα την ατυχία η μάνα μου να χάσει το γάλα της μόλις γεννήθηκα οπότε με θήλασε η Ζωή Βησσαρίων, η μάνα μου και εγώ να αρρωστήσω στην ηλικία του ενός έτους οπότε επέζησα μάλλον από θαύμα. Οι άντρες του σπιτιού είχαν βασικά την αγροτική απασχόληση αλλά παράλληλα και την κτηνοτροφική. Το κτηνοτροφικό βιός τους αγελάδες και πρόβατα τα είχαν στην άλλη μεριά από το ποτάμι, ξέχασα να σας πω ότι η Περιστέρα είναι στα ριζά του Κόζιακα δίπλα ακριβώς από τον Πηνιό που είναι μεταξύ της Περιστέρας και του Κόζιακα εκεί μια μεγάλη έκταση ανήκει στην Περιστέρα οπότε όλη η κτηνοτροφία ήταν αυτό που λέγαμε εμείς πέρα από το ποτάμι και υπήρχε μια γέφυρα στην Σαρακίνα **[Η Σαρακήνα ή Σαρακίνα είναι οικισμός της Θεσσαλίας στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων]**, η γέφυρα της πέτρας **[Η Σαρακίνα είναι γνωστή για το περίφημο πέτρινο γεφύρι της (15ου αι.), που εξυπηρετούσε τη συγκοινωνία των χωριών της Πίνδου και του Ασπροποτάμου]** για να μπορούν να περνάνε το ποτάμι από τον Νοέμβριο μέχρι και τον Απρίλιο ήταν πολύ δύσκολο και τα προϊόντα τους το γάλα, το τυρί κλπ ή το φαγητό από την άλλη μεριά από τα σπίτια τους το περνούσαν με ένα σύστημα που είχαν πάνω από το ποτάμι με τροχαλίες και με καλώδιο περνούσαν από την μια μεριά το γάλα για να πάει στον γαλατά και οι οικογένειες τους έστελναν το λίγο φαγάκι. Ήταν μια κατσαρόλα για όλους εμάς εκτός από τους άντρες, ήμασταν γύρω στα 14 άτομα δεν υπήρχαν πιάτα για όλους βέβαια εκτός από τα φαγητά τα οποία ήταν σε μορφή σούπας που τα τρώγαμε με το κουτάλι τα υπόλοιπα τα τρώγαμε κατευθείαν από το ταψί ή κατευθείαν από την κατσαρόλα. Καθόμασταν σε μια μεγάλη τάβλα φανταστείτε τόσο μεγάλη για να μπορεί να χωράει μέχρι και 17 άτομα γύρω γύρω και τρώγαμε αλλά τρώγαμε σαν οικογένεια δηλαδή το μεσημέρι έπρεπε να είμαστε όλοι μαζί, το βράδυ δεν υπήρχε φως τότε, το βράδυ τότε τρώγαμε γύρω στις 6 με 7 το απόγευμα αλλά πολύ πιο λιτά. Το βραδινό το κυρίαρχο ήταν ο τραχανάς ο ξινός θυμάμαι σχεδόν μέρα παρά μέρα ή και λίγη πίτα που έμενε. Ξέρετε είχανε το δικό τους αλεύρι και αλεύρι από σιτάρι αλλά και αλεύρι από καλαμπόκι, είχαν και το δικό τους φούρνο και οι πίτες ήταν ένα κυρίαρχο πράγμα διότι δεν τους έλειπε το αλεύρι και δεν τους έλειπαν τα χόρτα κάθε μορφής και αυτά που έβαζαν βέβαια το σπανάκι, τυρί είχανε και οι πίτες Νικολέττα τις σκέφτομαι σήμερα και δεν έχουν καμία σχέση με αυτές που τρώγαμε. Τότε νηστεύαμε και καλά κάναμε και νηστεύαμε, σπάνια θα έβλεπες και αυτός θα ήταν άρρωστος κάποιον χοντρό ή κάποια χοντρή, ήμασταν μικροί μεγάλοι όλοι λεπτοί, αδύνατοι διότι θέλαμε δεν θέλαμε μάθαμε και σε ένα πρόγραμμα νηστείας 40 μέρες πριν τα Χριστούγεννα, 40 μέρες πριν το Πάσχα, 15 μέρες πριν το 15 Αυγούστο καθώς και κάθε Τετάρτη και Παρασκευή νηστεύαμε και όταν λέγαμε νηστεύαμε νηστεύαμε και το εννοούσαμε και το πιστεύαμε. Το κρέας παρότι κτηνοτροφική η περιοχή ήταν για τις Κυριακές και για τις γιορτές. Εγώ ήμουν ήμουν 14^{ος} στη σειρά των 17 στην οικογένεια αντιλαμβάνεσαι πόσο μεγάλος έπρεπε να ήταν ο κόκορας που έσφαζαν τον 15 Αυγούστο για να πάρω και εγώ την μερίδα, εμένα μου τύχαινε το μπουτί όχι το πάνω μέρος όμως το κάτω μέρος από το κοτόπουλο με μπόλικες πατάτες. Σ' αυτή την οικογένεια δεν άκουσα να μαλώνει κανένας ούτε τα παιδιά ούτε το ζευγάρι ποτέ και μπροστά από το σπίτι το έλεγαν σοφά είχαν υψωμένο το έδαφος γύρω στα, ένας κυκλικός σοφάς, 20 τετραγωνικά τον οποίο μετά το Πάσχα ή πριν το Πάσχα τον δεν μου έρχεται και η λέξη κάτι σαν σοφάτισμα αλλά με χώμα, πηλό και έβαζαν και απορρίματα από τις αγελάδες για να σφίγγει και άχυρο και το κάνανε πολύ ωραίο για να αντέχει στο πλύσιμο. Εκεί από τον Ιούνιο μέχρι τον Σεπτέμβριο καθόμασταν έξω και εμείς τα παιδιά που ήμασταν και πολλά, ήμασταν 10 τα παιδάκια και 7 οι μεγαλύτεροι κουβεντιάζαμε ή παίζαμε κλπ. Ήταν πολύ όμορφα εκεί γιατί επειδή είναι

δυτικό χωριό η Περιστερά από νωρίς από τις 5 σχεδόν είχε καλοκαιρινή σκιά από το βουνό και ήταν πολύ δροσερά και πολύ ωραία. Νερό δεν είχαν στο σπίτι αλλά το σπίτι μου ήταν πάνω στην πλατεία και πολύ κοντά στην εκκλησία και στο σχολείο και είχε ένα ωραίο πηγάδι, πολύ δροσερό αυτό ήταν πολύ παλιό το πηγάδι ήταν από τα οθωμανικά χρόνια να φανταστείτε ότι η πέτρα που είχε γύρω γύρω από το πολύ τράβηγμα του κουβά με την τριχιά είχε κάνει και ίχνη πάνω στην πέτρα διότι ήταν από τον 19^ο αιώνα. Εκεί οι μανάδες μας θα κουβαλούσαν και οι 3 μαζί όχι λιγότερο από 20-30 γκιούμια **[Τα γκιούμια είναι παραδοσιακά μεταλλικά δοχεία (συχνά από χαλκό, αλουμίνιο ή γαλβανιζέ λαμαρίνα) που χρησιμοποιούνταν παλαιότερα για τη μεταφορά και φύλαξη υγρών, κυρίως νερού ή γάλακτος]** όπως τα λέγαμε. Νερό για να πιούμε, νερό για τα ζώα, νερό για μάς, νερό για μπάνιο, βέβαια το καλοκαίρι δεν είχαμε πρόβλημα γιατί μπάνιο κάναμε στον Πηνείο από το Σεπτέμβριο και μετά όμως δεν κάναμε και κάθε μέρα μπάνιο αλλά σίγουρα όμως κάναμε κάθε Σάββατο καλό μπάνιο, ήταν τα πάντα από το κόψιμο των νυχιών μέχρι και το κούρεμα το ψαλίδι το ίδιο χρησιμοποιούνταν και για τα πρόβατα εν' πάση περιπτώσει (...γελάει) μέχρι το λούσιμο με πράσινο σαπούνι και στο τέλος γιατί ήταν πιο ακριβό με μοσχοσάπουνο και ήμασταν τα μικρά παιδιά να τα πάρεις στην αγκαλιά σου και να μην τα χορταίνεις. Κάπως έτσι ήταν τα παιδικά χρόνια δηλαδή υπήρχε και η στέρηση το κρέας το κάτω μέρος του ποδιού του κοτόπουλου, υπήρχε και το ωραίο το αρνί το Πάσχα αλλά εκείνες οι πίτες αχ εκείνες οι πίτες, αυτά ήταν δεν ξέρω αν απάντησα στην ερώτησή σου

[16:21] Σ.Ν. Φυσικά, αναφέρατε κάποια γυναικεία πρόσωπα σημαντικά την γιαγιά σας, την μητέρα σας

[16:32] Μ.Α. Πως να μην αναφέρω αγαπάω σίγουρα και αυτό είναι φυσικό πολύ περισσότερο την μάνα μου, την λατρεύω όχι την αγαπάω αλλά αγαπάω πολύ και την γιαγιά μου διότι την έζησα τα πρώτα χρόνια σαν μάνα δίπλα στο κρεβάτι της να με περιποιείται πολύ πολύ ιδιαίτερα να με φωνάζει τον Ιούνιο όταν θα πήγαινα στο σχολείο, μικρός δεν ξυπνούσα πρωί αργότερα απέκτησα αυτή την συνήθεια να ξυπνάω πρωί και να με φωνάζει κάθε πρωί όταν έβγαινε ο ήλιος «Τάσο..Τάσο ξύπνα για να πας στο σχολείο» και να μου λέει ιστορίες που ξεκινούσαν από τα νιάτα της 2 αιώνες πριν και ζούσα και τον πόνο της για να χάσει τον άντρα της και να εκτελεστεί από τους Γερμανούς με αυτό τον τρόπο και ήταν η γιαγιά μου αυτό που λένε για την εποχή από σπίτι. Ήταν παπαδοπαίδι, ο παπάς ο Παπα-Κώστας ο πατέρας της είχε δύο παιδιά ένα αγόρι και την Θεοπούλα οπότε αντιλαμβάνεστε είχε μέσα της όλη τη θρησκεία και την αγάπη για την εκκλησία και την μετέδιδε. Εγέννησε 12 παιδιά, μεγάλωσε 9 παιδιά από αυτά τα 9 δεν έχασε κανένα εκτός από τα μωρά που έχασε και τα πήγαινε θαυμάσια άξιζε πολύ να την αγαπώ αλλά η μάνα μου πήγε 1-2 τάξεις στο σχολείο, ήταν από το διπλανό χωριό τους Αγίους Θεοδώρους που έχουν ένα ωραίο πολύ ωραίο 4-5 αιώνων μοναστήρι το μοναστήρι των Αγίων Θεοδώρων, 6 παιδιά εκεί η μάνα μου η μεγαλύτερη 4 αγόρια και 2 κορίτσια και τι να είχε και η μάνα μου στην παιδική ηλικία σχεδόν τίποτα. Νωρίς ο παππούς μου την έβαλε να φυλάει τα λίγα προβατάκια που είχαν και εκεί στα 15 της δεδομένου ότι είχε παντρεύει μια άλλη ανιψιά του στην Περιστερά στο άλλο χωριό 3 χιλιόμετρα απέχουν τα δύο χωριά την πάντρεψε με τον πατέρα μου. Ήταν μεγάλη η επιτυχία για τον παππού μου τον Γιώργο τον Σκρέκα γιατί είχε και ένα στόμα τώρα λιγότερο να ταΐζει, είχε 5 παιδιά το ένα το πάντρεψε. Ακόμη θυμάμαι εκείνη την προίκα της, εκείνα που πήρε τα οποία το πιστεύεις ή δεν το πιστεύεις χωρούσαν σ' ένα μεγάλο σεντούκι και θυμάμαι να γράφει το σεντούκι επάνω 1934 αυτή ήταν η προίκα της μάνας μου ούτε 16 χρονών να πέφτει σ' ένα πατριαρχικό σπίτι με τον παππού μου, ο οποίος ήταν πολύ πατριαρχικός και ήταν πρόεδρος παλαιότερα και ήταν και το γκισέμι όπως το λένε της

περιοχής με δύο συννυφάδες και μια πεθερά όλες μεγαλύτερες ευτυχώς μια από τις συννυφάδες της ήταν πρώτη ξαδέρφη της αλλιώς δεν θα μπορούσε να πάρει ούτε ελεύθερο αέρα εκεί. Ωστόσο ήταν ένα πολύ ειλικρινά μα πολύ ευφυές άτομο, αγράμματο μεν αλλά αν του έδινες την ευκαιρία θα ανέβαινε πολύ πολύ ψηλά. Ο πατέρας μου όντας ήπιος άνθρωπος το πάνω χέρι παρόλο που είχαν 10 χρόνια διαφορά το πήρε η μανούλα μου, δυστυχώς έχασε το πρώτο παιδί, ένα κοριτσάκι στον πρώτο χρόνο αλλά μετά πήγαιναν καλά τα πράγματα εγώ ήμουν το τρίτο αγόρι στη σειρά και μετά ήταν η αδερφή αλλά τα παιδιά της ξεχώριζαν και από τα άλλα ξαδέρφια αφού μου είπε ένας συνομήλικος μου εμείς σας ξέραμε από αυτή την οικογένεια όχι σαν Μπασαράκια αλλά ξέρανε τα Σκρεκάκια και τα άλλα, τα Σκρεκάκια επειδή ήταν το γένος Σκρέκα η μάνα μου μας είχαν βαφτίσει τα Σκρεκάκια και ξεχωρίζαμε γιατί μας έδινε άλλη παιδεία, μας πρόσεχε αλλιώς, πήρε το πάνω χέρι στο σπίτι και δούλευε Νικολέττα δούλευε πολύ. Να κρατήσει το σπίτι, να πάει στο παζάρι στην Καλαμπάκα κάθε Σάββατο και την Δευτέρα στα Τρίκαλα με την γαϊδουρίτσα της σαν να πήγαινε να πουλήσει στην λαϊκή διότι μέσα στην εβδομάδα θα μάζευε τα λίγα αβγά, θα πουλούσε κανένα κοτόπουλο, θα μάζευε χόρτα, θα μάζευε σπανάκια και από την ετήσια σοδιά της θα είχε τα φασόλια ή τα ρεβύθια ή τις φακές τα άπλωνε στο παζάρι και έπαιρνε κανένα κατοστάρικο πολλά τα λεφτά για την εποχή ή με αυτά θα έπαιρνε το λίγο κρεατάκι για την Κυριακή και τα υπόλοιπα λίγη ζάχαρη, κανένα ρουχαλάκι και για τα παιδιά και θεωρώ την μάνα μου πραγματικά με σημερινούς όρους σαν μια παρά πολύ μεγάλη μαρκετιρ να πουλάει σε δύο μεγάλες αγορές και να επιστρέφει στο σπίτι πάντοτε και με ένα κουτί λουκουμάκια που εμείς τα περιμέναμε με ιδιαίτερη λαχτάρα. Λατρεύω την μάνα μου, εμένα μου είχε και ακόμη περισσότερη αδυναμία γιατί ήμουν και ο τρίτος της και ξεχώριζα ελαφρά γιατί είχα αρπάξει και την ευφύια και των προηγούμενων δύο αδελφών μου και την γνώση τους και γιατί ήμουν και επίσης τυχερός γιατί στο μικρό σχολείο που πηγαίναμε ήταν και μονοθέσιο και μονοτάξιο 60 παιδιά με 1 δάσκαλο που ο δάσκαλος έπρεπε να κάνει τουλάχιστον 4 ενότητες 1 για πρώτη, δεύτερα, 1 για τρίτη κλπ κι αν ένα παιδί δεν τα έπαιρνε όπως έλεγαν τα γράμματα μάλλον γινόταν χειρότερο από την απογοήτευση αλλά αν τα έπαιρνε τ' άρπαζε από όλες τις τάξεις. Εμένα όπως έλεγε ο δάσκαλος που τον αγαπούσα πάρα πολύ και οι άλλοι τα άρπαζα και εκεί γύρω στην τρίτη ήμουν ο καλύτερος μαθητής σε όλο το δημοτικό σχολείο διότι τα μαθήματα της 4^{ης}, 5^{ης}, 6^{ης} τα είχα ακούσει κανα 2 χρόνια. Έτσι με ξεχώριζε ελαφρά η μάνα μου και την νιώθω πραγματικά μεγάλη γυναίκα, μεγάλη κυρία αναρωτιέμαι πότε έζησε αυτή σαν γυναίκα εκτός από τις βραδιές της γονιμοποίησης διότι τον άντρα της τον έβλεπε πολύ λίγο γιατί ήταν πέρα από το ποτάμι και αυτές τις λίγες φορές τον έβλεπε σε μια κάμαρα με τα παιδιά ή στη διπλανή κάμερα οι άλλες οι συννυφάδες κλπ και όταν παντρεύτηκε στα 15 οπότε τα νέα κορίτσια σήμερα παντρεύονται στα 40 ή στα 45 ή στα 50 δεν έχουν καμία σχέση με την μανούλα μου της εποχής γι' αυτό την λατρεύω.

[26:20] Σ.Ν. Περιγράφετε μια πολύ δυναμική προσωπικότητα ήτανε κάτι ξεχωριστό για την εποχή εκείνη ή και οι υπόλοιπες γυναίκες υποχρεούνταν κατά κάποιο τρόπο, αναγκαζόταν από τις καθημερινές συνθήκες να λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο;

[26:38] Μ.Α. Θα έλεγα λίγο και τα δύο αλλά το 70% ήταν έτσι τότε διότι ο κόσμος μόλις είχε βγει από τον πόλεμο, τον Β' παγκόσμιο, μόλις είχε βγει από τον εμφύλιο πόλεμο, δεν υπήρχαν ασφαλιστικά συστήματα, οι γιατροί ήταν ένας και αυτός γενικός από όλα στην επαρχία Καλαμπάκας και 3-4 στα Τρίκαλα και τους γιατρούς όταν τους έβλεπαν τους έβλεπαν τις ημέρες που είχε παζάρι είτε στα Τρίκαλα είτε στην Καλαμπάκα. Τα φαρμακεία γινόντουσαν και σημερινά όπως είναι τα κέντρα υγείας στα φαρμακεία καθόντουσαν στην σειρά για να επισκεφθούν τους γιατρούς. Οι άντρες ήταν σχεδόν έξω ή στα χωράφια ή στα ζώα και οι γυναίκες είχαν την

διαχείριση με αυτά τα λίγα να επιβιώσουν, να ζήσουν την οικογένεια, να μαγειρέψουν, να πάνε στο παζάρι να πουλήσουν, να αγοράσουν δεν υπήρχαν τα μεταφορικά μέσα από το χωριό μου για να πάρουν το λεωφορείο έπρεπε να προχωρήσουν 2,5 χιλιόμετρα και να πάρουν το λεωφορείο σε μια απόσταση η οποία ήταν 6 χιλιόμετρα και προτιμούσαν να την κάνουν με τα ζώα τους άρα θα έλεγα ότι κατά 70% ήταν κάπως έτσι όλες οι μανάδες από εκεί και πέρα άλλη ξεχώριζε περισσότερο άλλη λιγότερο είναι φυσικό εγώ να περνάω ακόμη περισσότερο την αγάπη της μάνας μου αλλά έχεις δίκιο ήταν έτσι τα πράγματα τουλάχιστον μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '60.

[29:01] Σ.Ν. Για να ξεπεράσετε όλες τις προκλήσεις της καθημερινότητας χρειαζόταν σαφώς δυνατές, δυναμικές προσωπικότητες από εκεί και πέρα η συνύπαρξη με τους υπόλοιπους κατοίκους του χωριού, με τον ιερέα, με τον δάσκαλο; Πως διασκεδάζατε υπήρχαν πανηγύρια συστηματικά;

[29:27] Μ.Α. Βεβαίως, βεβαίως έπρεπε τότε οι δάσκαλοι να ήταν πραγματικές προσωπικότητες για να ανεβάσουν πέρα από το επίπεδο των μαθητών και το πολιτιστικό επίπεδο του κάθε χωριού και να το κρατήσουν και να το συντηρήσουν. Η Περιστέρα είχε ένα δικό της παιδί τον δάσκαλο τον Γιώργο τον Βακουφτσή, ο οποίος ήταν από όλα, ήταν δάσκαλος, ήταν ψάλτης, ήταν κηπουρός, ήταν στο καφενείο να συνδράμει στους μεγαλύτερους σε θέματα πολιτιστικά, πολιτικά, οικονομικά κλπ. Ο Παπάς και αυτός ένας άγιος άνθρωπος δεν υπήρχε τηλεόραση, σιγά σιγά έμπαινε το ραδιόφωνο στη δεκαετία του '50 οπότε η εκκλησία ήταν υποχρέωση ήταν όμως και χαρά, ήταν τόπος σύναξης και έβλεπες τις εκκλησίες γεμάτες και 200 και 300 άτομα μιλάμε για τις Κυριακές για να πάρουν το αντίδωρο από τα χέρια του παπά άρα ο παπάς έπαιζε και αυτός έναν μεγάλο ρόλο και γινόταν και συμβούλευση και κατήχηση. Ο Πρόεδρος ήταν συνήθως αγράμματος αλλά πάντοτε είχε ένα βοηθό ο οποίος το λιγότερο είχε τελειώσει το δημοτικό ή κάποιες τάξεις ή το σχολαρχείο κλπ ο γραμματέας και αυτός βοηθούσε στο να κρατάει την κοινότητα. Αυτοί ήταν οι μπροστάρηδες και είχαν το σεβασμό και πάντοτε θα υπήρχε το ετήσιο πανηγύρι του Αγίου Γεωργίου όπου δεν υπάρχουν όπως είναι σήμερα ραδιόφωνα, οι εφημερίδες υπήρχε ο τελάλης. Ο τελάλης φώναζε ας πούμε το Σάββατο στο παζάρι της Καλαμπάκας ή την Δευτέρα στο παζάρι των Τρικάλων ότι στην Περιστέρα στις 23 θα έχει ωραίο πανηγύρι, θα χορέψετε, θα πιείτε, θα φάτε κλπ. Οι γάμοι ήταν κάτι ξεχωριστό, παρά την φτώχεια οι γάμοι κρατούσαν από την Παρασκευή το βράδυ μέχρι και την Κυριακή και όσο φτωχός να ήταν κάποιος όταν πάντρευε το κορίτσι του ιδιαίτερα εκεί γινόταν το τραπέζι και τα σπίτια ήταν μικρά και οι αυλές ή οι ρούγες όπως τις λέγαμε γέμιζε, θα έσφαζε 2 ή 3 πρόβατα και θα γινόταν ας πούμε ή προβατίνα και όλο το χωριό ήταν εκεί, ήταν μια μικρή κομπανία ακόμη θυμάμαι γιατί ήμουν μικρός 10-12 χρονών και πήγαινα νωρίς να ακούσω τα ωραία τραγούδια και σίγουρα για να φάω και καλά, μανέστρα με κρέας και μετά να δω πως χόρευαν τα νέα κορίτσια από 15 και μετά έπρεπε να δείξουν τα κάλλη τους και εκεί γινόταν και πολλά ζευγαρώματα δεν είχαν κι άλλο μέρος να ζευγαρώσουν τα περισσότερα παιδιά. Υπήρχαν και παρατράγουδα που λένε ήταν φυσικό αλλά τα παρατράγουδα χανόντουσαν μέσα στον αγώνα της ζωής που δίνανε, μέσα στην προσπάθεια για να επιβιώσουν μέσα στην χαρά που είχαν όλοι ενωμένοι παρά σκοτωμένοι μεταξύ τους έτσι ήταν τα πράγματα να θυμάμαι δεν θα ξεχάσω ποτέ ένας από το χωριό μου και από το διπλανό μου σπίτι στα καλά καθούμενα πέρα από το ποτάμι εκεί που είχε τα πρόβατα του μάλωσε με έναν βοσκό που ήταν και συγγενής του από διπλανό χωριό και λέγε λέγε τον σκότωσε και αυτό ήταν συζητιόταν για χρόνια συζητιόταν αυτό το κακό αλλά γενικά ο κόσμος είχε πολλά προβλήματα και τη σκέψη εκεί να επιβιώσει

και το λίγο χρόνο που είχε πραγματικά τον χαιρόταν ή μέσα στην οικογένεια είτε έξω από την οικογένεια, αυτά έχω να σου πω σ' αυτό το θέμα

[35:01] Μ.Α. Πάμε τώρα να πούμε και λίγες κουβέντες για μένα. Όπως σας είπα ξεκίνησα τα παιδικά μου χρόνια με δυσκολίες πολλές στο μίλημα, αλλά μετά από τα 5 χρόνια μίλησα και δεν σταμάτησα να μιλάω, γράφτηκα το 1951 στο δημοτικό σχολείο όπως είπαμε πιο πριν ήταν και μονοθέσιο και μονοτάξιο με όλα συν και τα πλην που είπαμε πιο πριν. Είχα 2 μεγαλύτερα αδέρφια που ήταν στην κατηγορία των ευφυών παιδιών, ο μεγαλύτερος αδερφός μου ήταν 5 τάξεις πιο πριν οπότε αντιλαμβάνεστε έπαιρνα εικόνες και πιο πριν στην παιδική μου ηλικία, ξεχώρισα νωρίς στο σχολείο όπως λένε από την 3^η ή 4^η τάξη δεν ήμουν μόνο ο πρώτος μαθητής των μικρών τάξεων, εγώ ήμουν σε μια τάξη των 10 μαθητών αλλά ήμουν ο πρώτος μαθητής του δημοτικού σχολείου. Τότε από το δημοτικό για να πας στο γυμνάσιο έδινες εξετάσεις και η επιτυχία ήταν σχεδόν 1 στα 2 ή 1 στα 3 παιδιά περνούσαν στο γυμνάσιο. Εμένα ο στόχος δεν ήταν αν θα περάσω ή δεν θα περάσω στο γυμνάσιο ήταν αν θα μπω πρώτος στο γυμνάσιο ή δεν θα μπω πρώτος. Δεν μπήκα πρώτος και δεν μπήκα πρώτος γιατί δεν ήξερα ούτε την στρατηγική και από τις 4 ασκήσεις της αριθμητικής στην οποία ξεχώριζα ακόμη πιο πολύ μου φάνηκαν 2 πολύ εύκολες και ήθελα να πιάσω τις δύσκολες πιστεύοντας ότι οι δύσκολες θα πάρουν περισσότερους πόντους, αυτό έλεγε η παιδική εμπειρία τότε δυστυχώς το πιο δύσκολο θέμα μια σύνθετη μέθοδος των τριών έκανα ένα λάθος και ναι μεν μπήκα από τους πρώτους δεν μπήκα πρώτος όμως. Αμέσως στο γυμνάσιο και δεδομένου ότι ο πρώτος μαθητής που μπήκε έφυγε γρήγορα και πήγε στο γυμνάσιο Τρικάλων πολύ πριν το 1^ο εξάμηνο ξεχώριζα από τα άλλα παιδιά και έτσι στην παρέλαση στις 25 Μαρτίου της 1^{ης} τάξης που ήμουν μπήκα και παραστάτης σημαίας από εκεί και πέρα ξεχώρισα πάρα πολύ στο γυμνάσιο ήμουν πάντα ο πρώτος μαθητής πάντοτε παραστάτης της σημαίας ήμουν σημαιοφόρος, μου άρεσε πολύ και το παιχνίδι μου άρεσε και η παρέα και όπως λένε οι συμμαθητές μου ήμουν ένα ξεχωριστό παιδί και πάντοτε έκανα ένα προγραμματισμό, πολύ νωρίς στην 1^η λυκείου έβαλα τον στόχο μου και ο στόχος μου ήταν να πάω στην πολεμική αεροπορία και μάλιστα να πάω στην πιο δύσκολη στρατιωτική σχολή της τότε εποχής που ήταν η σχολή των μηχανικών της αεροπορίας η ΣΜΑ και αυτό γιατί λέγανε ότι κανένας από τον νομό Τρικάλων δεν είχε πετύχει ποτέ σ' αυτή τη σχολή. Μέντορας μου ήταν ο Δημήτρης ο Μάνταλος ένας πρώτος μαθητής της τάξης του αδερφού μου 5 τάξεις πριν από εμένα και σημαιοφόρος το '58 όταν εγώ ήμουν παραστάτης του, ο οποίος είχε περάσει στη σχολή Ικάρων σαν ιπτάμενος με τον αδερφό του και όταν τον είδα την άλλη χρονιά λέω εκεί θα πάω μια μέρα στην ίδια σχολή αλλά σαν μηχανικός. Έτσι έκαναν μια πολύ καλή προετοιμασία και πολύ καλά δουλεμένη μια τάξη πριν τελειώσω το γυμνάσιο, λύκειο τότε κατέβηκα στην Αθήνα, έκανα φροντιστήριο στα φροντιστήρια του Μπάλλα, δεν είχα λεφτά, ευτυχώς ο μεγαλύτερος μου αδερφός ο οποίος είχε πάει στην ελληνική βασιλική χωροφυλακή τότε έδινε περισσότερα από τα μισά λεφτά του για να μπορέσω να πάω στο φροντιστήριο. Η καλή προετοιμασία με βοήθησε την άλλη χρονιά να περάσω στην σχολή των μηχανικών αεροπορίας και μάλιστα να περάσω πρώτος. Ήταν ένα πολύ μεγάλο επίτευγμα για την εποχή όπου όλοι έλεγαν και πρέπει να είσαι άριστος και πρέπει να έχεις πολύ μέσον για να πας, να μπεις στη ΣΜΑ. Εγώ δεν είχα ούτε τον γύφτο ξάδερφο στην αεροπορία εκτός από τον Δημήτρη τον Μάνταλο που ήταν νεαρός υποσμηναγός των 22 ετών. Έτσι βρέθηκα στη σχολή των μηχανικών αεροπορίας, τελείωσα το 1966, ουσιαστικά το 1967, 4 χρόνια φοίτηση σαν ηλεκτρονικός μηχανικός και μηχανικός τηλεπικοινωνιών. Από εκεί και πέρα μια άριστη θα έλεγα καριέρα πηγαίνοντας στην αρχή στην 116 πτέρυγα μάχης, στη συνέχεια μετά από 3 χρόνια επιλέγηκα να πάω για ένα μεταπτυχιακό σχολείο το 1970

ηλεκτρονικών υπολογιστών και προγραμματισμού πολύ πολύ προχωρημένο θέμα για την εποχή μιλάμε για το 1970 όταν τελείωσα την εκπαίδευση, 1 χρόνο στο Βέλγιο με Αμερικανούς δασκάλους και συμμαθητές από όλες τις χώρες του NATO [**Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (αγγλικά: North Atlantic Treaty Organization, NATO, γαλλικά: Organisation du traité de l'Atlantique nord, OTAN), γνωστός και ως Βορειοατλαντική Συμμαχία, είναι στρατιωτική αμυντική συμμαχία 32 χωρών της Δύσης, που έχει σκοπό την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των χωρών-μελών σε διάφορους τομείς (στρατιωτικό, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, μορφωτικό), την προώθηση των γεωπολιτικών συμφερόντων και την αποτροπή της ένοπλης επίθεσης εναντίον κάποιας χώρας-μέλους από άλλες]** θα πρέπει να ήμασταν μετρημένοι στα δάχτυλα ενός χεριού οι άνθρωποι που ξέραμε το 1970 να προγραμματίζουμε στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή στους ηλεκτρονικούς εγκεφάλους όπως τους λέγανε τότε.

[42:48] Στη συνέχεια από εκεί βρέθηκα στην Καστοριά στο ραντάρ του Βισίου [**Στις ψηλές κορυφές του όρους Βέρνο (Βίτσι) πάνω από την Καστοριά λειτουργεί στρατιωτική μονάδα ραντάρ της Πολεμικής Αεροπορίας (3η Μοίρα Σταθμού Ελέγχου και Προειδοποίησης), κοντά στην περιοχή όπου βρίσκεται και το τοπικό Χιονοδρομικό Κέντρο Βισίου σε απόσταση 22 χιλιομέτρων από την πόλη]**, ήμουν ο αρχιμηχανικός των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ο προγραμματιστής αναλυτής. Μετά από 3 χρόνια πήγα στο αεροπορικό κέντρο επιχειρήσεων στην Λάρισα στην ανάλογη θέση, ύστερα επιλέχτηκα με εξετάσεις για να κάνω μεταπτυχιακό και πήγα στο πανεπιστήμιο Kent της Αγγλίας 1977-1978 για μεταπτυχιακό που λέτε; στις ψηφιακές τηλεπικοινωνίες τότε υπήρχαν κάτι τηλέφωνα που δεν μπορείτε να φανταστείτε ήσασταν και αγέννητοι, οι ψηφιακές τηλεπικοινωνίες που 40-50 χρόνια μετά θα κυριαρχούσαν όπως τα κινητά τηλέφωνα, οι δορυφορικές επικοινωνίες κλπ εν πάσει περιπτώσει έκανα το ωραίο μεταπτυχιακό μου στις ψηφιακές τηλεπικοινωνίες αλλά ήθελα πάντοτε να δίνω στην πολεμική αεροπορία μέρος αυτών που μάθαινα, έτσι όταν γύρισα από το Βέλγιο το 1970 έγραψα ένα βιβλίο από τα πρώτα στον ελλαδικό χώρο και θα σας φέρω ένα αντίγραφο λόγω παλαιότητας για την Βιβλιοθήκη «Βασική θεωρία των ηλεκτρονικών υπολογιστών και προγραμματισμός» με ημερομηνία 1972. Ήμουν νεαρός αξιωματικός δεν είχα και λεφτά να το εκδώσω το έγραψα πάνω σε ειδικά φύλλα μεμβράνες με το χέρι είναι χειρόγραφο 300 περίπου σελίδες και χρησιμοποιούνταν αυτό το βιβλίο αρκετά χρόνια ιδιαίτερα στην πολεμική αεροπορία τόσο στην σχολή ικάρων στη ΣΜΑ όσο και στη ΣΤΥΑ (Σχολή Τεχνικών Υπαξιωματικών Αεροπορίας).

[45:04] Έτσι και μετά το Kent όταν γύρισα εκεί πήρα πιο βαθιά μόρφωση και επιμόρφωση και γνώση πάνω στις τηλεπικοινωνίες και τις ψηφιακές τηλεπικοινωνίες και με την βοήθεια, δίδασκα το μάθημα, ήμουν επισκέπτης καθηγητής στη σχολή ικάρων στη ΣΜΑ από το 1979-1985 και το 1981 και με τη βοήθεια των σημειώσεων που κρατούσαν οι σπουδαστές μου τότε έγραψα το βιβλίο «Συστήματα τηλεπικοινωνιών: θεωρία και παραδείγματα» το οποίο ουσιαστικά άλλαξε και την εκπαίδευση των μηχανικών ηλεκτρονικών και τηλεπικοινωνιών στη ΣΜΑ και ένα από τα καλύτερα κομπλιμέντα που άκουσα ήταν προ 2-3 ετών μου είπε ένας φοιτητής πολυτεχνείου 2-3 χρόνια πριν ήταν 70αρης θυμάμαι ακόμη το βιβλίο με το μπλε εξώφυλλο μου είχε κάνει τόσο μεγάλη εντύπωση. Από εκεί, από την Αγγλία γύρισα στο γενικό επιτελείο αεροπορίας, στη διεύθυνση μελετών όπου ήμουν σε μια μεγάλη ομάδα που σχεδιάζαμε και προετοιμάζαμε τις επιχειρησιακές απαιτήσεις και τις προδιαγραφές για ένα μεγάλο σύστημα όχι μόνο αεράμυνας αλλά και επιθετικών επιχειρήσεων στην αεροπορία το «command control and communication» για τις

αεροπορικές επιχειρήσεις. Αυτό μου έδωσε την ευκαιρία να είμαι και ο project manager αυτού του μεγάλου έργου αυτοματοποίησης της πολεμικής αεροπορίας και το 1982 πήγα στο Παρίσι για 1,5 περίπου χρόνο σαν project manager από την ελληνική πλευρά στην ανάπτυξη του συστήματος διοίκησης ελέγχου πληροφοριών και τηλεπικοινωνιών της πολεμικής αεροπορίας. Ύστερα έπρεπε να ξαναβγώ πάλι στην περιφέρεια και πήγα στην πολεμική μονάδα στην σμηναρχία 130 της Λήμνου πρώτη γραμμή σαν διευθυντής υποστήριξης το 1985 και 1986. Μετά την Λήμνο επιλέγηκα επειδή ο διευθυντής της τότε εθνικής υπηρεσίας πληροφοριών (ΕΥΠ) με γνώριζε από την πολεμική αεροπορία και ήταν διοικητής της, επιλέγηκα για 2 χρόνια και πήγα στην εθνική υπηρεσία πληροφοριών (ΕΥΠ) σαν διευθυντής της διεύθυνσης υποστήριξης μεταξύ των άλλων είχα και το μηχανογραφικό σύστημα το 1986-1987 στην εθνική υπηρεσία πληροφοριών (ΕΥΠ). Ήταν και τότε τα πράγματα, είχε περάσει ελαφρώς τέλος πάντων κομματισμός ιδιαίτερα στην πολεμική αεροπορία οπότε παρότι τα δικά μου πιστεύω ήταν δεδομένα αλλά ήταν για τον εαυτό μου φίλοι ή συνάδελφοι για λόγους που αυτοί ξέρουν ζήλειας κλπ ήθελαν να με βγάλουν από τη σειρά και παρότι είχα κάνει την μετάθεση μου στη Λήμνο με μεταθέσαν πάλι ξαφνικά στην Λάρισα το 1988 όπου παραιτήθηκα, και παραιτήθηκα για ηθικούς λόγους γιατί ήθελα να μείνω να τελειώσω την καριέρα μου γιατί ήμουν υποχρεωμένος στην πολεμική αεροπορία, ήμουν υποχρεωμένος στην Ελλάδα μου έδωσε τέλειες σπουδές, μου έδωσε γνώση και εμπειρία και ήθελα να τη μεταφέρω. Εν πάσει περιπτώσει παραιτήθηκα και έσπασα την καριέρα μου στην πολεμική αεροπορία και έδωσα εξετάσεις το 1989 στο NATO και πέρασα στις εξετάσεις αυτές, δεν είχα και δυσκολίες να περάσω γιατί στο πεδίο που με θέλανε δεν υπήρχαν και πολλοί αξιωματικοί να χτυπήσουν την θέση.

[49:56] Εκεί έκανα μια καριέρα 20 περίπου ετών, έμαθα πολλά πράγματα, εφάρμοσα πολλά πράγματα, αναγνωρίστηκα, εκτιμήθηκα και πέρασα σε ένα άλλο πολύ μεγάλο χώρο στα υψηλά logistics, δηλαδή logistics, management, engineering, support και ήμουν επικεφαλής. Έτσι φεύγοντας από το NATO για μια ακόμη φορά έγραψα ένα πολύ μεγάλο βιβλίο γύρω στις 600-700 σελίδες «Logistics, management, engineering and support» και σας άφησα ένα αντίγραφο. Η καριέρα μου στο NATO ήταν εξαιρετική διότι ήμουν υπεύθυνος της υποστήριξης και συντήρησης εργοστασίων, των συστημάτων αεράμυνας, ραντάρ, ηλεκτρονικών υπολογιστών και τηλεπικοινωνιών. Πολύ συνεργασία από χώρες μέχρι την Τουρκία και την Πορτογαλία και ένα από τα μεγαλύτερα κομπλιμέντα που έχω στη ζωή μου ήταν όταν όντας το 2008 στην Άγκυρα, στο αρχηγείο της πολεμικής αεροπορίας της Τουρκίας που είναι για την υποστήριξη να ακούω τον διευθυντή της υποστήριξης εκεί να ακούω «αφού το λέει έτσι ο κύριος Μπασαράς έχω απόλυτη εμπιστοσύνη και έτσι θα είναι» είναι μεγάλη κουβέντα να την ακούει ένας Έλληνας σε έναν τέτοιο χώρο στην Τουρκία. Το 2010 τελείωσε και το NATO και από εκεί και πέρα είπα τώρα ελεύθερος να κάνω επιπέλους και αυτά που θέλω, αλλά αυτά θα τα πούμε μετά την επόμενη ερώτησή σου.

[52:01] Σ.Ν. Πόσο εύκολο ήταν να σπουδάσει κάποιος την εποχή εκείνη και να μπορέσει να εξελιχθεί με επιτυχία όπως εσείς;

[52:13] Μ.Α. Πολύ δύσκολο Νικολέττα, θα μου πεις γιατί εστόχευες ευθύ εξ' αρχής να πας σε μια στρατιωτική σχολή στη ΣΜΑ και δεν πήγαινες στο Πολυτεχνείο το ανάλογο; Πολύ δύσκολο διότι πρώτα πρώτα δεν υπήρχε μέχρι το 1965 η δωρεάν παιδεία, όταν τελειώνες και έδινες τις εξετάσεις όπου έδινες στο ίδρυμα που ήθελες να πας οι πανελλήνιες εξετάσεις δεν γινόταν τότε, αν ήθελες να πας στο Πολυτεχνείο έδινες εξετάσεις στο Πολυτεχνείο, στην Ακαδημία Ιωαννίνων έδινες στην Ακαδημία

Ιωαννίνων, στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έδινες εκεί. Δεν ήταν τόσο δύσκολο ιδιαίτερα για εκείνους που προετοιμαζόντουσαν καλά να περάσουν. Το δύσκολο ήταν μετά να αντιμετωπίσουν τα έξοδα διότι αμέσως ήθελες γύρω στις 3000 δραχμές της εποχής των αρχών του 1960 για την εγγραφή. Αυτό για μια μέση αγροτική οικογένεια ήταν αδύνατον, αν φανταστείς ότι ένας καθηγητής γυμνασίου το 1960 που ήμουν εγώ είχε 1000 ευρώ μισθό αντιλαμβάνεστε ότι ήθελες 3 μόνο μισθούς καθηγητή για να κάνεις την εγγραφή. Από εκεί και πέρα βέβαια, πέρα από την εγγραφή ήθελες να πάρεις βιβλία και αυτά θα τα αγόραζες. Ξέχασα να πω ότι τότε δεν μας δίναν δωρεάν ούτε στο γυμνάσιο, ούτε στο σχολείο, ούτε στα πανεπιστήμια τα βιβλία και κάθε Σεπτέμβριο γινόταν ένα μεγάλο παζάρι παλιοί πουλούσαν τα βιβλία τους στους καινούριους και ούτω καθ' εξής δηλαδή δεν γινόταν αυτό που γίνεται σήμερα παίρνουν τα βιβλία και τα πετάνε στον κάλαθο των αχρήστων οι περισσότεροι. Από εκεί και πέρα είχες αρκετά έξοδα και να σπουδάσεις και να μείνεις, να φας γιατί οι λέσχες των φοιτητών ήταν περιορισμένες πολύ, δεν συζητάμε βέβαια όταν τελειώνες το πανεπιστήμιο για να κάνει μεταπτυχιακές ήταν πάρα πολύ μεγάλο το έξοδο, ελάχιστες οι υποτροφίες και μακρινό όνειρο για τους περισσότερους φοιτητές και γι' αυτό θα δεις ότι εκείνοι οι οποίοι έκαναν δοκτορά το 1950, '60, '70 κλπ ή μεταπτυχιακά ήταν ένας στους 100 σε δοκτορά ή 5 σε 100 σε ένα μεταπτυχιακό και αυτό ήταν η οικονομική δυσκολία όχι ότι τα παιδιά δεν είχαν όνειρα, όχι ότι τα παιδιά δεν είχαν φιλοδοξίες, όλοι τα θέλανε αλλά δεν μπορούσαν έτσι ήταν η ζωή τότε. Αυτό βέβαια είχε μεγάλα πλεονεκτήματα αλλά είχε και μεγάλα συν διότι σε άνθρωπο, εντός εισαγωγικών το άνθρωπο, να βγεις στη δουλειά να προσπαθήσεις να δουλέψεις να κρατηθείς κλπ., δεν ξέρω αν απάντησα στην ερώτηση σου

[55:44] Σ.Ν. Ο ελεύθερος χρόνος ενός ανθρώπου που κατάγεται, προέρχεται από την επαρχία και βρίσκεται στην Αθήνα και σε άλλες μεγάλες πόλεις;

[55:57] Μ.Α. Κοίταξε να δεις στα γυμνασιακά χρόνια ο ελεύθερος χρόνος ήταν ανάλογος όπως είναι σήμερα ίσως και περισσότερο διότι δεν πηγαίνανε στα φροντιστήρια ξένων γλωσσών ή διάφορα άλλα χορός, μουσικές κλπ το ίδιο και τα χρόνια τα φοιτητικά υπήρχε ελεύθερος χρόνος βέβαια εκεί στους φοιτητές θα έλεγα υπήρχε αρκετός χρόνος και αρκετός χρόνος για κοινωνικές σχέσεις των φοιτητών μεταξύ τους εντός εισαγωγικών πέρα από την δουλειά να περνάμε και καλά και έβλεπες δηλαδή κάθε γειτονιά στη δεκαετία του '60 ή του '70 που θυμάμαι καλά κάθε Σάββατο να κάνει και παρτάκια, το παρτάκι τι ήθελε; Άντε λίγους ξηρούς καρπούς και άντε καμιά μπουκάλα βερμούτ το ούισκι δεν το ξέραμε οι περισσότεροι τότε με συνέπεια να περνάμε καλά ή οι περισσότεροι να ζευγαρώνουν από την ηλικία των φοιτητών και να προχωράνε χέρι χέρι. Όχι δεν υπήρχε θα έλεγα ο ελεύθερος χρόνος ήταν αρκετός.

[57:19] Σ.Ν. Εσείς θυμάστε κάποια ξεχωριστή στιγμή από αυτές τις διασκεδάσεις;

[57:25] Μ.Α. Ναι θυμάμαι, Νικολέττα πώς να μην θυμάμαι σε μια τέτοια ξεχωριστή στιγμή γνώρισα την γυναίκα μου, σ' ένα τέτοιο πάρτι το 1966 και κάνανε σχεδόν μια φορά τον μήνα παρότι εγώ ήμουν στην στρατιωτική σχολή κι ο ελεύθερος μου χρόνος ήταν μόνο το Σαββατοκύριακο τις καθημερινές δεν υπήρχε ελεύθερος χρόνος καθόλου.